

**TABIY YODGORLIKLAR- SHARSHARALAR, KO'L VA BULOQLARDAN OQILONA
FOYDALANISH VA MUHOFAZA QILISHNING AYRIM MASALALARI
(SURXONDARYO VILOYATI MISOLIDA)**

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7840009>

D.A. Xudoyberdiyeva

Toshkent viloyati Chirchiq Davlat Pedagogika Universiteti
dxudoyberdieva39@gmail.com

Annotasiya : *O'zbekistondagi tabiiy yodgorliklar, ulardan rekreatsion va turistik maqsadlarda foydalanish, ularni saqlab qolish, masalalari ko'rib chiqilmoqda. Surxondaryo viloyatidagi tabiat yodgorliklarini o'rganishga alohida e'tibor qaratilgan. Tabiiy yodgorliklardan rekreatsiya, turizmga optimal foydalanish va muhofazasini ta'minlash bo'yicha ayrim tavsiyalar berilgan.*

Kalit so'zlar: *tabiat yodgorligi, qo'riqxon, omonxona, sangardak, homkon ko'li, buloqlar, g'orlar, tabiiy meroslar.*

Xalqimiz azaldan suvni e'zozlab, uning har tomchisini tilloga tenglaydi. Asrlar osha o'z mazmunini yoqotmay kelayotgan "Suv-bebaho boylik", "Suv zar, suvchi zargar" kabi maqollar ham obi-hayotning qanchalik qadrlil ne'mat ekanligidan dalolat beradi.

So'nggi yillarda iqlimning o'zgarishi, qishloq xo'jaligida suvlardan nooqilona foydalanish, suvlarning sanoat va maishiy chiqindilar bilan ifloslanishi oqibatida suv etishmovchiligi yuzaga kelmoqda. O'zbekistonda suvlardan oqilona foydalanish, avlodlarimizga meros qoladigan noyob tabiat yodgorliklari-sharsharalar, ko'l va buloqlarni muhofaza qilish dolzarb muammolardan hisoblanadi.

Surxondaryo viloyati o'z sharsharalari, ko'l va buloqlari bilan mashhurdir. Boysun tog'lari bag'rida Omonxona bulog'i joylashgan. Uzoq yillik tarixga ega Omonxona quyuq archazorlar bilan qoplangan. Ushbu manzil geografik muhiti, go'zal manzarasi, bahavoligi bilan inson ruhiyatiga o'zgacha ta'sir etadi. Omonxona buloq suvi tarkibida kremniy kislotasi, temir, alyuminiy va boshqa ko'plab mikroelementlar mavjudligi aniqlangan.

Mutaxassislarining fikricha, bunday vitamin va minerallarga boy buloq suvi inson tanasini, ayniqsa, jigar, o't pufagi yo'llarini davolash xususiyatiga ega. Ayniqsa, tananing ichki organlarini yuvishda qo'llaniladigan zamonaviy gemodez suyuqligi bilan solishtirilsa, foydali va zararsizligiga ko'ra Omonxona buloq suvi bir necha marta undan ustun turadi. Boysunliklar orasida Omonxona tarixi haqida turli rivoyatlar yuradi. Aytishlaricha, Sohibqiron Amir Temurning lashkari shu vodiya kelganda holdan toyib qoladi. Buning ustiga askarlar birin-ketin kasallikka chalinadi. So'ngra

ular Omonxona suvidan ichib, ana shu g'or salqinida tin olib, ya'na asl holiga kelgan. Rivoyatdan shunday xulosaga kelish mumkinki, ushbu manzil qadimdan elu xalqning sihat-salomatligini ta'minlashga xizmat qilgan [Surhondaryo.,34] Bu yerda Omonxona g'ori ham mavjud bo'lib, uning balandligi 3,5 metr, umumiy maydoni esa 60 kvadrat metrni tashkil qiladi. Bu ma'danli shifobaxsh suvli buloqni muhofaza qilish va undan oqilona foidalanish muhim ahamiyatga egadir.

1-rasm. Omonxona bulog'i.

Sariosiyo tumanida Sangardak deb ataluvchi qishloq bor. Bu yerdagi eng diqqatga sazovor obida, shubhasiz, qoyalardagi buloqdan hosil bo'lgan Sangardak sharsharasi bo'lib, Termiz shahridan 205 km masofada joylashgan.

2-rasm. Sangardak sharsharasi.

Dengiz sathidan 2000 mert balandlikdan otilib chiquvchi sharshara tabiatning noyob mo'jizasi. Sharshara suvi 150 metrdan ortiq balandlikdan, atrofdagi qoyalarga urilib oqadi. Sangardak sharsharasi ayniqsa, bahor, yoz va kuz mavsumlarida chiroyli ko'rinadi. Atrof hududlarda anjir, na'matak, uzum kabi bir qancha daraxt va butalar

Отформатировано: По центру

o'sadi. Bu hududda tabiat yovvoyi holda saqlangan bo'lib, inson tomonidan zarar yetkazilmagan. Ma'lumotlarga qaraganda, Sangardak sharsharasini hosil qiluvchi buloqlarning manbai qoyalar ichidagi ko'lda joylashgan. Bu sharshara "Sharsharazor" nomi bilan ham mashhur bo'lib, har yili mavsum boshlandi deguncha ziyoratchilar bilan gavjum bo'ladi. Uning atrofida kishini hayratga soladigan darajada serjilo kamalak hosil qiladi. Uning suvi sovuq bo'lsa-da, salomatlikka ziyon qilmaydi, aksincha, vujudni tetiklashtiradi. Sharsharaning tovushi asabni tinchlantiradi va yurakka quvvat beradi.

Termiz-Denov turistik yo'nalishda Ho'jaipok sihatgohi-ham tabobat, ham ziyorat maskani hisoblanadi. Ho'jaipok nomi bilan Abdurahmon ibn And hazratlariga berilgan nisbatdir[Surhondaryo.,54] Ushbu g'or Kenagi njg' etaklarida joylashgan. G'orning uzunligi mutahasislar tomonidan to'liq o'rganilmagan. G'orning yuza qismidan qaynab chiqadigan shifobaxsh buloq suvi 45 metrdan, kichik er osti daryo suvidan oqib keladi. Gordan sekundiga 200 kbnh suv oqib chiqadi. Suv tarkibida natriy, kaliy, kalsiy, gidrokarbonat natriy, kremniy kislotasi, azot, temir, alyuminiy va boshqa mikroelementlardan iboratdir. G'or ichida tabiiy hammomlar ham mavjuddir. G'ordan keladigan suvning shifobahshligini odamlar qadimdan bilganlar va foydalanganlar.

Surxondaryo viloyatining g'arbida, nisbatan uncha katta bo'lmagan, eni 800metrga teng Kanbeshbuloq ko'li Xamkon tabiiy chegara hududida joylashgan bo'lib, noyob ko'l hisoblanadi. Ko'l meteoritni erga tushishi oqibatida hosil bo'lgan kraterda yuzaga kelgan deb hisoblanadi. Uning ko'lab alomatlari qulab tushgan meteorit izini eslatadi va haqiqiy tabiatning kosmogomik yodgorligi hisoblanadi. Ko'l yaqinidagi tuproq vadaryo qumi tarkibida meteoritlarning erga zarbasi natijasida yuqori harorat ta'sirida paydo bo'ladigan ko'plab tektitlar topilgan.

Vohada joylashgan tabiat yodgorliklari - sharshara, ko'l va buloqlarni muhofaza etish davlatning va keng jamoatchilikning dolzarb vazifasi hisoblanadi[Сурхондарёввилояти., 36].

Xalqimizning hayotini yaxshilashni asosiy yo'llaridan biri uni toza ichimlik suviga bo'lgan talabini to'liq qondirishdir. Buning uchun suvni ko'paytirish va uni toza saqlash choralariga yanada ko'proq e'tibor qaratilishi kerak. Ma'lumki, suvning manbai bo'lgan qor tog'larga kam tushmoqda, muzliklar maydoni borgan sari qisqarib bormoqda. Buning asosiy sabablaridan biri o'tgan asrning birinchi yarmilarida tog'lardagi o'rmon-daraxtlarning, ayniqsa, archazorlarning qirqilib yuborilganligi, tog'larning yalong'och bo'lib qolganligidir. Viloyat tog'laridagi o'rmonlarning 50 foizidan ko'prog'i kesib yuborilgan. Buning oqibatida suv kamayib, ko'p buloqlar qurib ketdi. Bahor oylarida tushgan nam ham tez bug'lanadi, shamol va yog'ingarchilik ta'sirida yer eroziyaga uchraydi. Shu kabi muammolarni davlat miqyosida hal etish va suv manbalarimizni ehtiyotkorlik bilan muhofaza etish, kelgusi avlodlarimiz uchun saqlab qolish bizning burchimizdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Surhondaryo. Jannatmakon o'lkaga marxamat. Uzbekistan.travel
2. Suv xo'jaligi hisobot beradi.T., Baktria press.-2020.-110 bet.
3. Surxondaryo viloyatining turistik yo'nalishiga kiritilgan tarixiy - me'moriy arxeologik va ekologik ob'ektlari haqida ma'lumot. 2021.,-75 bet

Отформатировано: Обычный, По центру, Отступ: Первая строка: 0 см, Междустр.интервал: одинарный